TARİH

10. SINIF

YAZILIYA HAZIRLIK

1. DÖNEM - 1. ORTAK YAZILI · SENARYO 1

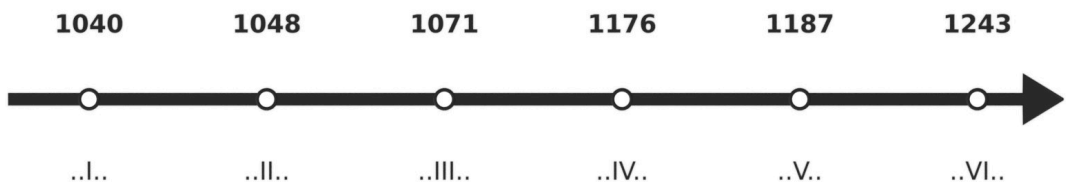
TYMM 2026-2027

Hazırlayan: **Murat Altun**

Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır.

1. Aşağıda Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte 1040-1299 yılları arasında yapılan altı savaşa ait bilgi kartları ile bir tarih şeridi verilmiştir.

Kart	Taraflar	Savaşa ait bilgi
A	Türkiye Selçuklu Devleti – Moğollar	Sivas'ın kuzeydoğusunda yapıldı; Baycu Noyan komutasındaki ordu galip geldi.
B	Selçuklular – Gazneliler	Merv yakınlarında yapıldı; Gazneli Sultanı Mesud yenildi.
C	Büyük Selçuklu Devleti – Doğu Roma (Bizans) ve Gürcü kuvvetleri	Erzurum yakınlarındaki ovada yapıldı; Gürcü komutan Liparit esir alındı.
D	Eyyubiler – Haçlılar	Taberiye Gölü yakınlarında yapıldı; ardından Kudüs yeniden fethedildi.
E	Türkiye Selçuklu Devleti – Doğu Roma	Sultan II. Kılıçarslan, İmparator Manuel Komnen komutasındaki orduyu Göller Bölgesi'nde yendi.
F	Büyük Selçuklu Devleti – Doğu Roma	Sultan Alp Arslan, İmparator Romen Diyojen'i (Romanos Diogenes) esir aldı.

Tarih şeridi: ..I.. (1040) – ..II.. (1048) – ..III.. (1071) – ..IV.. (1176) – ..V.. (1187) – ..VI.. (1243)

1.1. Kronolojinin doğru olabilmesi için tarih şeridinde rakamla belirtilen boşluklara gelmesi gereken kartın harfini ve savaşın adını yazınız. (6 puan)

1.2. Kartlarda verilen savaşlardan hangisi Türkler arasında yapılmıştır? Bu savaşın Türk tarihinin seyrine etkisini yazınız. (4 puan)

2. Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

1096'da başlayan I. Haçlı Seferi'nde Anadolu'ya geçen Haçlı orduları, 1097'de Türkiye Selçuklu Devleti'nin merkezi İznik'i kuşattı; şehir Doğu Roma'ya teslim edildi. Sultan I. Kılıçarslan, Danişmentlilerle birlikte Haçlılara karşı mücadele etti ancak onların ilerleyişini durduramadı. Türkiye Selçukluları merkezlerini Konya'ya taşıdı. Doğu Roma İmparatorluğu, Haçlıların ilerleyişinden yararlanarak Batı Anadolu'daki bazı şehirleri yeniden ele geçirdi. Haçlılar, Urfa ve Antakya'da Haçlı devletleri kurduktan sonra 1099'da Kudüs'ü alarak Kudüs Krallığı'nı kurdu.

(Bu metin, I. Haçlı Seferi'ne dair genel tarihî bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

2.1. Metne göre I. Haçlı Seferi'nin Anadolu'daki Türk siyasi varlığına etkilerini iki madde hâlinde yazınız. (6 puan)

2.2. Metinden yararlanarak Haçlı Seferleri'nin Doğu Roma İmparatorluğu açısından sonucunu belirtiniz. (4 puan)

3. Aşağıdaki soruları Kaynak A ve Kaynak B'ye göre cevaplayınız.

Kaynak A

I. Haçlı Seferi sırasında Kudüs'ü ele geçiren Haçlılar, 1099'da şehirdeki Müslüman ve Yahudi halka büyük bir katliam uygulamıştı. XII. yüzyılın sonlarında Mısır ve Suriye'deki Müslüman güçleri tek bir yönetim altında toplayan Selahaddin Eyyubi, Haçlılara karşı harekete geçti. Taberiye Gölü yakınlarındaki Hıttin'de yapılan muharebede su kaynaklarından uzak tutulan ve kuşatılan Haçlı ordusu ağır bir yenilgiye uğradı, Kudüs Kralı esir alındı. Bu zaferin ardından birçok Haçlı kalesi ve şehri ele geçirildi; Kudüs de kuşatılarak teslim alındı. Selahaddin, şehirdeki Haçlıların belirli bir fidye karşılığında güvenle ayrılmalarına izin verdi; fidyesini ödeyemeyen yoksul ve yaşlılardan bir kısmını da fidye almadan serbest bıraktı. Şehirde yaşayan yerli Hristiyanların kalmasına izin verildi, Hristiyanların kutsal mekânlarına zarar verilmedi. Kudüs'ün kaybedilmesi Avrupa'da büyük yankı uyandırdı ve III. Haçlı Seferi'nin düzenlenmesine yol açtı.

(Bu metin, Hıttin Muharebesi ve Kudüs'ün fethine dair genel tarihî bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

Kaynak B

Türkiye Selçuklu Devleti, I. Alaeddin Keykubad Dönemi'nde (1220-1237) siyasi ve ekonomik açıdan en güçlü dönemini yaşadı. Onun ölümünden sonra tahta çıkan II. Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemi'nde devlet otoritesi zayıfladı, 1240'ta çıkan Babaî İsyanı devletin askerî gücünü sarstı. Bu sırada doğudan ilerleyen Moğollar, Baycu Noyan komutasında Anadolu'ya girdi. Sivas'ın kuzeydoğusundaki Kösedağ'da yapılan savaşta Selçuklu ordusu büyük bir yenilgiye uğradı. Savaşın ardından Sivas ve Kayseri yağmalandı. Türkiye Selçuklu Devleti, Moğollara her yıl ağır bir vergi ödemeyi kabul ederek onların hâkimiyetine girdi. Merkezî otoritenin zayıflamasıyla Anadolu'daki siyasi birlik bozuldu. Moğol baskısından kaçan Türkmenlerin önemli bir kısmı Batı Anadolu'daki uç bölgelerine yöneldi; zamanla bu bölgelerde yeni Türk beylikleri ortaya çıktı.

(Bu metin, Kösedağ Savaşı'na dair genel tarihî bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

3.1. Kaynak A'ya göre Selahaddin Eyyubi'nin Kudüs'ü teslim aldıktan sonra şehir halkına yönelik uygulamalarını, Haçlıların 1099'da Kudüs'te yaptıklarıyla karşılaştırınız. Bu uygulamaların hangi anlayışı yansıttığını belirtiniz. (5 puan)

3.2. Kaynak A ve Kaynak B'de anlatılan savaşların Türk ve İslam tarihinin seyrine etkilerini benzerlik ve farklılıkları açısından aşağıdaki T cetveline yazınız. (10 puan)

Benzerlikler	Farklılıklar
…	…
…	…

4. Aşağıdaki soruları Kaynak A ve Kaynak B'ye göre cevaplayınız.

Kaynak A

Büyük Selçuklu Devleti'nde ülke, eyaletlere ayrılarak yönetilirdi. Bazı eyaletlere melik adı verilen hanedan üyeleri gönderilirdi. Meliklerin devlet yönetimini ve askerlik işlerini öğrenmeleri amacıyla yanlarına atabey adı verilen tecrübeli devlet adamları ve komutanlar görevlendirilirdi. Atabey, meliğin eğitiminden sorumlu olur; melik küçük yaşta ise eyaleti onun adına yönetirdi. Atabeylerin önemli bir kısmı, sultanın sarayında yetişmiş gulam kökenli komutanlardı. Bu uygulamayla hem hanedan üyelerinin devlet yönetimine hazırlanması hem de eyaletlerin merkeze bağlı kalması amaçlanmıştı.

Kaynak B

Sultan Melikşah'ın 1092'de ölümünden sonra oğulları arasında uzun süren taht mücadeleleri başladı. Bu mücadelelerde melikler, yanlarındaki atabeylerin askerî gücüne dayanarak tahtı ele geçirmeye çalıştı. Merkezî otoritenin zayıfladığı bu dönemde atabeyler, eğitimini üstlendikleri melikler adına eyaletleri fiilen yönetmeye başladı. Zamanla bazı atabeyler, yönetimlerindeki bölgeleri babadan oğula geçen siyasi yapılara dönüştürdü. Böylece Musul'da Zengiler, Azerbaycan'da İldenizliler, Fars bölgesinde Salgurlular gibi atabeylikler ortaya çıktı. Türkiye Selçuklu Devleti'nde de eyaletlere melikler gönderilmeye ve yanlarına atabeyler verilmeye devam edildi; ancak melik ve atabeylerin yetkileri Büyük Selçuklulara göre daha sınırlı tutuldu.

(Kaynak A ve Kaynak B, MEB 10. Sınıf Tarih Bireysel Öğrenme Etkinlikleri kitabındaki bilgilerden ve Büyük Selçuklu Devleti'nin taşra teşkilatına dair genel tarihî bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

4.1. Kaynaklara göre atabeylik kurumunun kuruluş amacı ile Sultan Melikşah'ın ölümünden sonra üstlendiği işlevi karşılaştırarak bu kurumda meydana gelen değişimi açıklayınız. (10 puan)

4.2. Kaynak B'ye göre Türkiye Selçuklu Devleti'ndeki melik ve atabey uygulamasını değişim ve süreklilik açısından değerlendiriniz. Bu uygulamada meydana gelen değişimin nedenini açıklayınız. (10 puan)

5. Aşağıdaki soruları metne ve tabloya göre cevaplayınız.

Büyük Selçuklu Devleti'nde sultan, en büyük yargıç sıfatıyla adalet teşkilatının başında bulunurdu. Hukuk, şer'i ve örfi olmak üzere ikiye ayrılırdı. Şer'i davalara kadılar, örfi hukuka ilişkin davalara emîr-i dâd adlı görevliler, ordu mensuplarının davalarına ise kadıaskerler bakardı. Zulme uğrayan ya da devlet görevlilerinden şikâyetçi olan kişilerin davaları, sultanın başkanlık ettiği Divan-ı Mezâlim'de görüşülürdü.

(Bu metin, MEB 10. Sınıf Tarih Bireysel Öğrenme Etkinlikleri kitabının 52. sayfasındaki bilgilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.)

Durum	Açıklama
1	İki kardeş, babalarından kalan mirasın paylaşımı konusunda anlaşamamıştır.
2	Bir köylü, bölgesindeki bir devlet görevlisinin kendisinden haksız yere fazla vergi aldığını ileri sürmektedir.
3	Sefer dönüşünde iki asker arasında ganimet paylaşımı yüzünden anlaşmazlık çıkmıştır.

5.1. Metne göre tablodaki durumlarda davaya hangi görevlinin ya da kurumun bakacağını yazınız. (6 puan)

5.2. Selçuklularda hukukun şer'i ve örfi olarak ikiye ayrılmasını İslamiyet öncesi Türk devletlerindeki töre ile ilişkilendirerek değişim ve süreklilik açısından değerlendiriniz. (4 puan)

6. Aşağıdaki soruları Kaynak A ve Kaynak B'ye göre cevaplayınız.

Kaynak A

XIII. yüzyılda Türkiye Selçuklu sultanları, Anadolu'yu doğu-batı ve kuzey-güney yönlü ticaret yollarının buluştuğu bir merkez hâline getirmeyi amaçladı. Bu amaçla Akdeniz kıyısındaki Antalya ve Alanya ile Karadeniz kıyısındaki Sinop alındı, Kırım'daki Sudak'a sefer düzenlendi. Böylece Karadeniz ile Akdeniz limanları Anadolu üzerinden birbirine bağlandı. Konya, Aksaray, Kayseri ve Sivas gibi şehirleri birbirine ve limanlara bağlayan yollar üzerine Sultanhanı gibi büyük kervansaraylar yaptırıldı. Kayseri yakınlarında kurulan Yabanlu Pazarı'na farklı ülkelerden tüccarlar geldi. Venedik gibi ticaret şehirleriyle antlaşmalar yapılarak gümrük vergilerinde kolaylıklar sağlandı. Ticaret yolları üzerindeki şehirlerin nüfusu arttı; bu şehirler çarşılar, hanlar, camiler, medreseler ve şifahanelerle genişledi.

(Bu metin, Türkiye Selçuklu Devleti'nin ticaret politikasına dair genel tarihî bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

Kaynak B

Ahilik, XIII. yüzyılda Anadolu'da Ahi Evran öncülüğünde esnaf ve zanaatkârlar arasında ortaya çıkan bir teşkilattır. Abbasiler Dönemi'nde gelişen fütüvvet anlayışından etkilenen Ahilik; meslek eğitimini, üretimi ve ahlakı bir arada ele almıştır. Mesleğe çırak olarak başlayan genç, ustasının yanında yetişerek kalfa, zamanla da usta olurdu. Ahi birlikleri üretilen malların kalitesini ve fiyatını denetler, hileli mal üretenleri meslekten uzaklaştırırdı. Ahilerin uyması gereken kurallar fütüvvetname adı verilen eserlerde yazılı hâle getirilmişti. Ahi zaviyelerinde yolcular ağırlanır, ihtiyaç sahiplerine yardım edilirdi. Türkistan'dan ve İran'dan gelen Türk esnaf ve zanaatkârlar bu teşkilat sayesinde Anadolu şehirlerinde iş bulmuş, Doğu Roma (Bizans) esnafıyla rekabet edebilecek bir güce ulaşmıştır.

(Bu metin, MEB 10. Sınıf Tarih Bireysel Öğrenme Etkinlikleri kitabındaki bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

6.1. Kaynak A'ya göre Türkiye Selçuklularının ticaret politikası ile Anadolu'da şehirlerin gelişmesi arasındaki ilişkiyi açıklayınız. (10 puan)

6.2. Kaynak B'ye göre Ahilik teşkilatının Anadolu şehirlerindeki ekonomik ve sosyal hayata etkilerini değerlendiriniz. (10 puan)

6.3. Kaynak A ve Kaynak B'ye göre Türkiye Selçuklu Dönemi'nde ekonomik hayatın düzenlenmesinde devletin ve Ahilik teşkilatının üstlendiği rolleri karşılaştırınız. (5 puan)

7. Tarih öğretmeni, öğrencilerinden "Türkistan'dan Türkiye'ye Yerleşme, Şehirleşme ve Ekonomik Hayat" konulu bir broşür hazırlamalarını istemiştir. Zeynep'in broşür taslağındaki bilgi kutuları aşağıda verilmiştir. Bu bilgi kutularından ikisinde hatalı bilgi bulunmaktadır.

Kutu	Bilgi
1	Selçuklularda mülkiyeti devlete ait olan toprakların gelirleri, hizmet karşılığında asker ve devlet görevlilerine bırakılırdı. Bu uygulamaya ikta sistemi denirdi.
2	Selçuklularda hükümdarın şahsına ait tarla, bağ, bahçe ve otlaklara vakıf arazi denirdi.
3	Konargöçer Türkmenler, hayvanlarını otlatmak için yaz aylarında yaylaklara, kış aylarında kışlaklara göç ederdi.
4	Anadolu'da Kayı, Bayat, Avşar gibi Oğuz boylarının adını taşıyan pek çok köyün bulunması, Türkmenlerin Anadolu'ya boylar hâlinde yerleştiğini gösterir.
5	Selçuklu şehirlerinde cami, medrese, şifahane ve zaviye gibi yapıların yapımı ve giderleri yalnızca devlet hazinesinden karşılanırdı.

7.1. Taslakta hatalı bilgi bulunan kutuları belirleyerek bu bilgilerin doğrularını yazınız. (6 puan)

7.2. Taslaktaki doğru bilgilerden yararlanarak Türklerin Anadolu'daki ekonomik faaliyetleri ile yerleşme biçimleri arasındaki ilişkiye dair bir çıkarımda bulununuz. (4 puan)

ÖĞRENME ÇIKTILARI VE BECERİLER

SORU NO	ÖĞRENME ÇIKTISI	BECERİLER
1	TAR.10.1.1. Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte 1040-1299 yılları arasında meydana gelen önemli askerî mücadelelerin Türk tarihinin seyrine etkilerini karşılaştırabilme — a) Türk tarihinin seyrini değiştiren önemli askerî mücadeleleri tarih şeridi üzerinde sıralar. b) Türk tarihinin seyrini değiştiren önemli askerî mücadelelerin özelliklerini belirler.	Alan becerileri: SBAB1. Zamanı Algılama ve Kronolojik Düşünme · Kavramsal beceriler: KB2.14. Yorumlama
2	TAR.10.1.1. Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte 1040-1299 yılları arasında meydana gelen önemli askerî mücadelelerin Türk tarihinin seyrine etkilerini karşılaştırabilme — b) Türk tarihinin seyrini değiştiren önemli askerî mücadelelerin özelliklerini belirler. c) Türk tarihinin seyrini değiştiren önemli askerî mücadelelerin etkilerini benzerlik ve farklılıkları açısından listeler.	Alan becerileri: SBAB1. Zamanı Algılama ve Kronolojik Düşünme, SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.8. Sorgulama
3	TAR.10.1.1. Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte 1040-1299 yılları arasında meydana gelen önemli askerî mücadelelerin Türk tarihinin seyrine etkilerini karşılaştırabilme — b) Türk tarihinin seyrini değiştiren önemli askerî mücadelelerin özelliklerini belirler. c) Türk tarihinin seyrini değiştiren önemli askerî mücadelelerin etkilerini benzerlik ve farklılıkları açısından listeler.	Alan becerileri: SBAB1. Zamanı Algılama ve Kronolojik Düşünme (KB2.7. Karşılaştırma), SBAB4. Değişim ve Sürekliliği Algılama · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma, KB2.8. Sorgulama · Değer: D9. Merhamet (2.1)
4	TAR.10.1.2. Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve sürekliliği yorumlayabilme — b) değişim ve sürekliliğin etkilediği unsurları inceler. c) değişim ve sürekliliğin kurumlara etkilerini sorgular. ç) değişim ve sürekliliğin neden ve sonuçlarını açıklar.	Alan becerileri: SBAB4. Değişim ve Sürekliliği Algılama (SBAB4.2. Değişim ve Sürekliliği Neden ve Sonuçlarıyla Yorumlama), SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.8. Sorgulama
5	TAR.10.1.2. Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve sürekliliği yorumlayabilme — a) değişim ve sürekliliği sağlayan unsurları inceler. c) değişim ve sürekliliğin kurumlara etkilerini sorgular.	Alan becerileri: SBAB4. Değişim ve Sürekliliği Algılama · Kavramsal beceriler: KB2.8. Sorgulama
6	TAR.10.1.3. Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerin sosyoekonomik faaliyetleri ile yerleşme ve şehirleşme anlayışları arasındaki ilişkiyi sorgulayabilme — c) Farklı kaynaklar üzerinden konuya ilişkin bilgi toplar. d) Türklerin sosyoekonomik faaliyetleri ile yerleşme ve şehirleşme anlayışları arasındaki ilişki hakkında çıkarım yapar.	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama), SBAB4. Değişim ve Sürekliliği Algılama · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma, KB2.8. Sorgulama · Değer: D20. Yardımseverlik (5.2)

YAZILIYA HAZIRLIK (1. DÖNEM - 1. YAZILI) · SENARYO 1		
SORU NO	**ÖĞRENME ÇIKTISI**	**BECERİLER**
7	TAR.10.1.3. Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerin sosyoekonomik faaliyetleri ile yerleşme ve şehirleşme anlayışları arasındaki ilişkiyi sorgulayabilme — ç) Topladığı bilgilerin doğruluğunu değerlendirir. d) Türklerin sosyoekonomik faaliyetleri ile yerleşme ve şehirleşme anlayışları arasındaki ilişki hakkında çıkarım yapar.	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma · Kavramsal beceriler: KB2.8. Sorgulama, KB3.3. Eleştirel Düşünme

PUANLAMA TABLOSU							
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**TOPLAM**
10	*10*	*15*	*20*	*10*	*25*	*10*	***100***

Bu sınav, 2026-2027 eğitim öğretim yılı 1. dönem konu-soru dağılım tablosundaki 1. ortak yazılı **Senaryo 1** dağılımına göre, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 10. sınıf öğretim programı esas alınarak hazırlanmıştır. Hazırlayan: Murat Altun. Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığının resmî yayını değildir; görseller Blender ile oluşturulmuştur.

ÇÖZÜMLER

1. Doğru cevap:

1.1. **(6 puan)** Her boşluk için kart harfi ile savaş adının birlikte doğru yazılması gerekir; her doğru boşluk 1 puandır.

- I (1040): B – Dandanakan Savaşı **(1 puan)**
- II (1048): C – Pasinler Savaşı **(1 puan)**
- III (1071): F – Malazgirt Savaşı **(1 puan)**
- IV (1176): E – Miryokefalon Savaşı **(1 puan)**
- V (1187): D – Hıttin Muharebesi **(1 puan)**
- VI (1243): A – Kösedağ Savaşı **(1 puan)**

1.2. **(4 puan)**

- Türkler arasında yapılan savaşın Dandanakan Savaşı (B kartı) olarak belirtilmesi **(2 puan)**
- Etkisinin "Büyük Selçuklu Devleti kurulmuştur." ya da "Gazneliler Horasan'ı kaybederek yıkılış sürecine girmiştir." ya da "Türklerin İran, Irak ve Anadolu'ya yönelik göç ve fetihleri hız kazanmıştır." şeklinde yazılması; bunlardan birinin yazılması yeterlidir **(2 puan)**

Kısmi puan: Savaş adı doğru, etkisi bağlam dışı ise 2 puan; savaş adı yazılmadan yalnızca Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulduğu yazılmışsa 2 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 1.1. I: B – Dandanakan Savaşı, II: C – Pasinler Savaşı, III: F – Malazgirt Savaşı, IV: E – Miryokefalon Savaşı, V: D – Hıttin Muharebesi, VI: A – Kösedağ Savaşı. 1.2. Türkler arasında yapılan savaş, Selçuklular ile Gazneliler arasındaki Dandanakan Savaşı'dır. Bu savaşın sonunda Büyük Selçuklu Devleti kurulmuş, Gazneliler Horasan'dan çekilmek zorunda kalmış ve Türklerin batıya doğru göç ve fetihleri hızlanmıştır.

Yanlış cevap: Savaşların yerlerinin karıştırılması (ör. 1048'e Malazgirt, 1176'ya Hıttin yazılması); yalnızca kart harfi yazılıp savaş adının yazılmaması ya da kart harfi ile savaş adının birbiriyle uyuşmaması; 1.2'de Kösedağ, Malazgirt veya Pasinler savaşlarının Türkler arasında yapılmış savaş olarak gösterilmesi.

2. Doğru cevap:

2.1. **(6 puan)**

- I. Türkiye Selçuklu Devleti'nin merkezi İznik'i kaybettiğinin ve merkezin Konya'ya taşındığının belirtilmesi **(3 puan)**
- II. Doğu Roma'nın Batı Anadolu'daki bazı şehirleri yeniden ele geçirmesiyle Türklerin bu bölgede toprak kaybettiğinin ve batıya doğru ilerleyişlerinin yavaşladığının belirtilmesi; Anadolu'nun Haçlı ordularınca tahrip edildiğinin yazılması da kabul edilir **(3 puan)**

2.2. **(4 puan)**

- Doğu Roma'nın Haçlıların ilerleyişinden yararlanarak Batı Anadolu'daki bazı toprakları geri aldığının ve böylece ömrünün uzadığının belirtilmesi **(4 puan)**

Kısmi puan: 2.2'de yalnızca toprakların geri alındığı yazılır, bunun Doğu Roma'nın ömrünü uzattığı belirtilmezse 2 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 2.1. I. Haçlı Seferi sırasında Türkiye Selçukluları merkezleri İznik'i kaybetmiş ve merkezlerini Konya'ya taşımak zorunda kalmıştır. Doğu Roma'nın Batı Anadolu'daki bazı şehirleri geri almasıyla Türkler bu bölgede toprak kaybetmiş, batıya doğru ilerleyişleri yavaşlamıştır. 2.2. Doğu Roma İmparatorluğu, Haçlıların Türklere karşı ilerleyişinden yararlanarak Batı Anadolu'daki bazı toprakları yeniden ele geçirmiş ve böylece ömrü uzamıştır.

Yanlış cevap: Türklerin Anadolu'dan tamamen çıkarıldığının ya da Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkıldığının yazılması; 2.1'de Haçlıların Kudüs'ü almasının Anadolu'daki Türk siyasi varlığına etkisi olarak gösterilmesi; 2.2'de Doğu Roma'nın Haçlı Seferleri sonucunda Anadolu'da toprak kaybettiğinin yazılması.

3. Doğru cevap:

3.1. **(5 puan)**

- I. Haçlıların 1099'da Kudüs'ü ele geçirdiklerinde Müslüman ve Yahudi halka katliam yaptığı, Selahaddin Eyyubi'nin ise şehirdeki Haçlıların fidye karşılığında güvenle ayrılmasına izin verdiği şeklinde karşılaştırma yapılması **(2 puan)**
- II. Fidyesini ödeyemeyen yoksul ve yaşlılardan bir kısmının fidye alınmadan serbest bırakıldığının belirtilmesi **(1 puan)**
- III. Yerli Hristiyanların şehirde kalmasına izin verildiğinin ve kutsal mekânlara zarar verilmediğinin belirtilmesi **(1 puan)**
- IV. Bu uygulamaların savaşta sivil halka ve esirlere karşı merhamet, hoşgörü ve adalet anlayışını yansıttığının belirtilmesi **(1 puan)**

Kısmi puan: Karşılaştırma yapılmadan yalnızca Selahaddin'in uygulamaları sıralanırsa I. ölçüt için 1 puan verilir; diğer ölçütler her biri 1 puandır.

3.2. **(10 puan)**

- Benzerlik I. İki savaşın da Yakın Doğu'nun ve Anadolu'nun siyasi dengelerini köklü biçimde değiştirdiğinin belirtilmesi **(3 puan)**
- Benzerlik II. İki savaşın da bölgeye dışarıdan gelen güçlere (Avrupa'dan gelen Haçlılara / Orta Asya'dan gelen Moğollara) karşı yapıldığının belirtilmesi **(2 puan)**
- Farklılık III. Hıttin Muharebesi'nin Müslümanların zaferiyle sonuçlanıp Kudüs'ün yeniden fethini sağladığı, Kösedağ Savaşı'nın ise yenilgiyle sonuçlanıp Türkiye Selçuklu Devleti'ni Moğol hâkimiyetine soktuğunun belirtilmesi **(3 puan)**
- Farklılık IV. Hıttin'den sonra Avrupa'da III. Haçlı Seferi'nin düzenlendiği, Kösedağ'dan sonra ise Anadolu'da siyasi birliğin bozulduğu, Türkmenlerin uçlara yöneldiği ve yeni Türk beyliklerinin ortaya çıktığının belirtilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Yukarıdaki ölçütlerden yalnızca birine yer verilmesi hâlinde 3, ikisine 5, üçüne 8 puan verilir. Kösedağ sonrasında şehirlerin yağmalanması ve ağır vergiler nedeniyle ekonomik yıkım yaşanması, IV. ölçüt yerine kabul edilir.

Örnek doğru cevap: 3.1. Haçlılar 1099'da Kudüs'ü aldıklarında şehirdeki Müslüman ve Yahudi halkı katletmiştir. Selahaddin Eyyubi ise Kudüs'ü teslim aldığında Haçlıların fidye karşılığında güvenle şehirden ayrılmasına izin vermiş, fidyesini ödeyemeyen yoksul ve yaşlıların bir kısmını serbest bırakmış, yerli Hristiyanlara ve kutsal mekânlara dokunmamıştır. Bu durum, savaşta bile sivil halka merhametli ve hoşgörülü davranma anlayışını yansıtır. 3.2. Benzerlikler: İki savaş da bölgenin siyasi dengelerini değiştirmiştir. İkisi de dışarıdan gelen güçlere (Haçlılar, Moğollar) karşı yapılmıştır. Farklılıklar: Hıttin zaferle sonuçlanmış ve Kudüs yeniden Müslümanlara geçmiştir; Kösedağ ise yenilgiyle sonuçlanmış ve Türkiye Selçukluları Moğol hâkimiyetine girmiştir. Hıttin'den sonra III. Haçlı Seferi düzenlenmiştir; Kösedağ'dan sonra Anadolu'da siyasi birlik bozulmuş ve yeni Türk beylikleri ortaya çıkmıştır.

Yanlış cevap: 3.1'de Selahaddin'in şehir halkını cezalandırdığının ya da sürgün ettiğinin yazılması; 3.2'de iki savaşın da zaferle sonuçlandığının yazılması, Kösedağ Savaşı'nın Haçlılara ya da Doğu Roma'ya karşı yapıldığının belirtilmesi, benzerlik ve farklılık yerine yalnızca olayların özetlenmesi.

4. Doğru cevap:

4.1. **(10 puan)**

- I. Atabeylik kurumunun meliklerin devlet yönetimi ve askerlik eğitimini sağlamak amacıyla kurulduğunun belirtilmesi **(3 puan)**
- II. Atabeylerin, melik küçük yaşta ise eyaleti onun adına yöneterek eyaletin merkeze bağlı kalmasını sağladığının belirtilmesi **(2 puan)**
- III. Melikşah'tan sonra atabeylerin taht mücadelelerinde meliklerin dayandığı askerî güç hâline geldiğinin ve eyaletleri fiilen yönetmeye başladığının belirtilmesi **(3 puan)**
- IV. Atabeylerin yönettikleri bölgeleri babadan oğula geçen siyasi yapılara (atabeyliklere) dönüştürdüğünün, böylece eğitim ve rehberlik kurumunun bağımsız siyasi güce dönüştüğünün belirtilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Yukarıdaki ölçütlerden yalnızca birine yer verilmesi hâlinde 3, ikisine 5, üçüne 8 puan verilir.

4.2. **(10 puan)**

- I. Süreklilik: Türkiye Selçuklularında eyaletlere melik gönderilmesi ve yanlarına atabey verilmesi uygulamasının sürdüğünün (Büyük Selçuklu taşra teşkilatının örnek alındığının) belirtilmesi **(3 puan)**
- II. Değişim: Melik ve atabeylerin yetkilerinin daha sınırlı tutulduğunun belirtilmesi **(2 puan)**
- III. Değişimin nedeni olarak Büyük Selçuklu Devleti'nde atabeylerin güçlenip taht mücadelelerine karışması ve atabeylikler kurmasıyla devletin parçalanmasının tecrübe edilmesinin gösterilmesi **(3 puan)**
- IV. Bu değişimle merkezî otoritenin korunmasının, eyaletlerin merkeze bağlılığının sağlanmasının ve benzer bir bölünmenin önlenmesinin amaçlandığının belirtilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Yukarıdaki ölçütlerden yalnızca birine yer verilmesi hâlinde 3, ikisine 5, üçüne 8 puan verilir. Süreklilik ve değişim unsurları doğru yazılıp neden yazılmazsa en fazla 5 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 4.1. Atabeylik, başlangıçta meliklere devlet yönetimini ve askerliği öğretmek, melik küçükse eyaleti onun adına yönetmek ve böylece eyaletleri merkeze bağlı tutmak için kurulmuştur. Melikşah'ın ölümünden sonra ise atabeyler, taht mücadelesine giren meliklerin askerî dayanağı olmuş, eyaletleri fiilen yönetmiş ve zamanla Zengiler, İldenizliler, Salgurlular gibi babadan oğula geçen atabeylikler kurmuştur. Böylece eğitim ve rehberlik amaçlı bir kurum, merkezden kopan siyasi bir güce dönüşmüştür. 4.2. Türkiye Selçuklularında eyaletlere melik ve yanlarına atabey gönderilmesi uygulaması sürmüştür; bu bir süreklilliktir. Ancak melik ve atabeylerin yetkileri sınırlandırılmıştır; bu bir değişimdir. Bu değişimin nedeni, Büyük Selçuklu Devleti'nde atabeylerin güçlenerek taht kavgalarına karışması ve devletin parçalanmasına yol açmasıdır. Türkiye Selçukluları bu yolla merkezî otoriteyi korumayı amaçlamıştır.

Yanlış cevap: Atabeylerin hükümdar soyundan gelen şehzadeler olduğunun yazılması (melik ile atabeyin karıştırılması); atabeylik kurumunun Türkiye Selçuklularında tamamen kaldırıldığının yazılması; değişim ve süreklilik unsurlarının yer değiştirilerek verilmesi.

5. Doğru cevap:

5.1. **(6 puan)**

- Durum 1: Kadı; miras davası şer'i hukuka göre görülür **(2 puan)**
- Durum 2: Divan-ı Mezâlim; devlet görevlisinden şikâyet söz konusudur (emîr-i dâd yazılması da kabul edilir) **(2 puan)**
- Durum 3: Kadıasker (kadıleşker); dava ordu mensupları arasındadır **(2 puan)**

5.2. **(4 puan)**

- Süreklilik: Örfi hukukun İslamiyet öncesi Türk devletlerindeki töre geleneğinin devamı olduğunun belirtilmesi **(2 puan)**
- Değişim: İslamiyet'in kabulüyle İslam hukukuna dayanan şer'i hukukun ve kadılık teşkilatının hukuk sistemine eklendiğinin belirtilmesi **(2 puan)**

Örnek doğru cevap: 5.1. Durum 1'deki miras anlaşmazlığına şer'i hukuka göre kadı, Durum 2'deki devlet görevlisinden yapılan şikâyete sultanın başkanlık ettiği Divan-ı Mezâlim, Durum 3'teki askerler arasındaki anlaşmazlığa ise kadıasker bakar. 5.2. Selçuklulardaki örfi hukuk, İslamiyet öncesi Türk devletlerinde uygulanan töre geleneğinin devamıdır; bu bir sürekliliktir. İslamiyet'in kabulüyle İslam hukukuna dayanan şer'i hukuk ve bu davalara bakan kadılık teşkilatı ortaya çıkmıştır; bu da bir değişimdir.

Yanlış cevap: Töre geleneğinin İslamiyet'in kabulüyle tamamen ortadan kalktığının yazılması; askerî davalara kadıların, miras davalarına kadıaskerlerin baktığının yazılması; şer'i ve örfi hukukun kaynaklarının yer değiştirilerek açıklanması (ör. örfi hukukun İslam hukukuna dayandığının yazılması).

6. Doğru cevap:

6.1. **(10 puan)**

- I. Antalya, Alanya ve Sinop gibi liman şehirlerinin alınmasıyla Anadolu'nun Karadeniz ile Akdeniz arasında transit ticaret merkezi hâline gelmesi **(2 puan)**
- II. Ticaret yolları üzerindeki kervansarayların tüccarlara güvenli konaklama imkânı sunarak ticareti canlandırması **(2 puan)**
- III. Yabanlu Pazarı gibi panayırlar, ticaret antlaşmaları ve gümrük kolaylıklarıyla yabancı tüccarların Anadolu'ya çekilmesi **(2 puan)**
- IV. Ticaret yolları üzerindeki şehirlerin nüfusunun artması **(2 puan)**
- V. Şehirlerin çarşı, han, cami, medrese ve şifahane gibi yapılarla genişlemesi ve imar edilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Her ölçüt 2 puandır. Ticari önlemler sıralanıp şehirlerin gelişmesiyle ilişki kurulmazsa toplamda en fazla 4 puan verilir.

6.2. **(10 puan)**

- Ekonomik I. Usta-kalfa-çırak düzeniyle meslek eğitiminin sağlanması ve nitelikli üreticilerin yetişmesi **(2 puan)**
- Ekonomik II. Kalite ve fiyat denetimiyle tüketicinin korunması, hileli üretimin ve haksız kazancın önlenmesi **(2 puan)**
- Ekonomik III. Göçle gelen Türk esnaf ve zanaatkârların iş bulması, Doğu Roma (Bizans) esnafıyla rekabet edebilmesi ve böylece şehirlerde kalıcı olarak yerleşmesi **(2 puan)**

- Sosyal IV. Fütüvvetnamelerdeki kurallarla dürüstlüğün ve esnaf ahlakının iş hayatına hâkim olması **(2 puan)**
- Sosyal V. Ahi zaviyelerinde yolcuların ağırlanması ve ihtiyaç sahiplerine yardım edilmesiyle yardımlaşma ve dayanışmanın güçlenmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Her ölçüt 2 puandır. Ekonomik ve sosyal etkiler ayrımı yapılmadan doğru açıklanan her ölçüt de puan alır.

6.3. **(5 puan)**

- I. Devletin liman, yol ve kervansaray gibi altyapıyı kurduğunun ve ticaret yollarının güvenliğini sağladığının belirtilmesi **(2 puan)**
- II. Devletin antlaşmalar, gümrük kolaylıkları ve panayırlarla ticareti teşvik ettiğinin belirtilmesi **(1 puan)**
- III. Ahilik teşkilatının üretimi ve meslek eğitimini düzenlediğinin belirtilmesi **(1 puan)**
- IV. Ahilik teşkilatının kalite, fiyat ve esnaf ahlakını denetlediğinin belirtilmesi **(1 puan)**

Kısmi puan: Yalnızca devletin ya da yalnızca Ahiliğin rolü yazılırsa en fazla 3 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 6.1. Türkiye Selçukluları Antalya, Alanya ve Sinop'u alarak Anadolu'yu Karadeniz ile Akdeniz arasında bir ticaret köprüsü hâline getirmiştir. Yollar üzerine yapılan kervansaraylar tüccarların güvenle konaklamasını sağlamış, Yabanlu Pazarı ve ticaret antlaşmaları yabancı tüccarları Anadolu'ya çekmiştir. Ticaretin canlanmasıyla yollar üzerindeki Konya, Kayseri, Sivas gibi şehirlerin nüfusu artmış; bu şehirler çarşı, han, cami, medrese ve şifahanelerle genişlemiştir. 6.2. Ahilik, usta-kalfa-çırak düzeniyle meslek eğitimini sağlamış ve nitelikli üreticiler yetiştirmiştir. Mal kalitesini ve fiyatları denetleyerek hileyi önlemiş, tüketiciyi korumuştur. Göçle gelen Türk esnafın iş bulmasını ve Bizans esnafıyla rekabet etmesini sağlayarak Türklerin şehirlerde yerleşmesine katkıda bulunmuştur. Fütüvvetnamelerdeki kurallarla dürüstlük iş hayatına hâkim olmuş, zaviyelerde yolcuların ağırlanması ve ihtiyaç sahiplerine yardım edilmesiyle dayanışma güçlenmiştir. 6.3. Devlet; liman, yol ve kervansaray gibi altyapıyı kurmuş, güvenliği sağlamış, antlaşmalar ve panayırlarla ticareti teşvik etmiştir. Ahilik ise şehirlerde üretimi ve meslek eğitimini düzenlemiş; kaliteyi, fiyatları ve esnaf ahlakını denetlemiştir. Devlet daha çok ticaretin, Ahilik ise üretimin düzenlenmesinde etkili olmuştur.

Yanlış cevap: Kervansarayların yalnızca askerî amaçla yapıldığının yazılması; Ahiliğin devlet tarafından kurulan bir vergi teşkilatı olarak açıklanması; Ahiliğin kurucusu olarak Şeyh Edebali'nin gösterilmesi; fütüvvet anlayışının Ahilikten etkilenerek ortaya çıktığının yazılması.

7. Doğru cevap:

7.1. **(6 puan)**

- 2 numaralı kutunun hatalı olduğunun belirtilmesi **(1 puan)**; doğrusunun "Hükümdarın şahsına ait topraklara has arazi denirdi. Vakıf arazi, gelirleri cami, medrese gibi hayır işlerine ayrılan topraklardır." şeklinde yazılması **(2 puan)**
- 5 numaralı kutunun hatalı olduğunun belirtilmesi **(1 puan)**; doğrusunun "Bu yapıların yapımı ve giderleri büyük ölçüde sultanlar, devlet adamları ve hayırsever kişilerce kurulan vakıflar aracılığıyla karşılanırdı." şeklinde yazılması **(2 puan)**

Kısmi puan: Hatalı kutu doğru belirlenip doğrusu yazılmazsa her kutu için 1 puan verilir. 2 numaralı kutu için yalnızca "has arazi" ifadesinin yazılması 2 puan olarak kabul edilir.

7.2. **(4 puan)**

- I. Hayvancılıkla geçinen konargöçer Türkmenlerin yaylak-kışlak düzeninde mevsimlik göçlerle yaşadığının, yani hayvancılığın konargöçer yerleşme biçimini belirlediğinin belirtilmesi **(2 puan)**
- II. İkta sistemiyle toprağa bağlanan ve tarımla uğraşan Türkmenlerin boylar hâlinde köyler kurarak yerleşik hayata geçtiğinin (köylerin boy adlarını taşıdığının) belirtilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Ekonomik faaliyetin türünün yerleşme biçimini belirlediği genel olarak ifade edilip örneklendirilmezse 2 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 7.1. 2 numaralı kutu hatalıdır; hükümdarın şahsına ait topraklara has arazi denirdi, vakıf arazinin gelirleri hayır işlerine ayrılırdı. 5 numaralı kutu hatalıdır; cami, medrese, şifahane ve zaviye gibi yapılar çoğunlukla sultanların, devlet adamlarının ve hayırseverlerin kurduğu vakıflar aracılığıyla yapılır ve yaşatılırdı. 7.2. Türklerin yerleşme biçimi ekonomik faaliyetlerine göre şekillenmiştir. Hayvancılık yapan Türkmenler yaylak ve kışlak arasında göç ederek konargöçer yaşamı sürdürmüştür. Tarımla uğraşmaya başlayan ve ikta sistemiyle toprağa bağlanan Türkmenler ise boylar hâlinde köyler kurarak yerleşik hayata geçmiş, bu köyler Kayı, Bayat, Avşar gibi boy adlarıyla anılmıştır.

Yanlış cevap: 1, 3 veya 4 numaralı kutuların hatalı olarak gösterilmesi; 2 numaralı kutunun doğrusunun "ikta arazi" olarak yazılması; 7.2'de ekonomik faaliyetler ile yerleşme arasında ilişki kurulmadan yalnızca kutulardaki bilgilerin tekrar edilmesi.